

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті проаналізовані можливі напрямки державної підтримки щодо виробництва продукції тваринництва в умовах членства України в СОТ, розглянуто умови, позитивні та негативні явища цього процесу, зроблено аналіз переваг і ризиків для агробізнесу.*

***Ключові слова:** державна підтримка, продукція тваринництва, скринька СОТ, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Аналіз соціально-економічних процесів, які відбуваються останнім часом на ринку, чітко доводить, що жодна країна світу не в змозі існувати окремо. Процеси глобалізації настільки тісно оплутали економіку, що подальше просування вперед можливе лише при погодженні внутрішнього розвитку із загальносвітовими тенденціями. Світова організація торгівлі (СОТ) є тим флагманом міжнародної торгівлі, який визначає вектор розвитку 150 країн світу.

Україна у 2008 році прийняла умови даної організації, зобов'язавшись зменшувати державну підтримку багатьох галузей, однією з яких є й аграрний сектор. І якщо раніше існувало лише дві кардинально протилежні думки з цього приводу, то після трьох років членства вже можна оцінити наслідки для аграрної сфери від вступу до СОТ. Саме дослідженню питань можливих змін та наслідків для аграрної сфери після здобуття Україною членства в СОТ і присвячене дане дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато хто з науковців (Амбросов В.Я., Михайлова Л.І., Клочко В.М., Кваша С.М., Мерчанський В.В., Пахомова Н.І., Осташко Т.О., Шевцов О.В.) намагалися дати свої прогнози щодо наслідків для аграрної галузі вступу України до ВТО. Сьогодні дослідники (Мудрак Р.П., Коваль Л.М., Діброва А.Д., Мовчан В.М. та інші) пропонують оцінити наслідки для різних сфер виробництва. Проте, доцільним

залишається визначення комплексного впливу зобов'язань, які взяла на себе Україна, на функціонування галузі, що забезпечує продовольчу безпеку країни.

Виклад основного матеріалу. При наявності багатьох позитивних моментів ринкових відносин, все ж ринковий механізм не є ідеальним, тому що йому властиві й негативні риси. Так, що стосується аграрного сектора, то ринок неспроможний забезпечити продовольчу безпеку держави, паритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, стимулювання експорту сільськогосподарської продукції, екологізацію сільськогосподарського виробництва, збереження та підвищення родючості землі, розвиток сільських територій. Звідси, механізм державної підтримки, спрямований на компенсацію нездатності ринку, є загальним явищем в усьому світі. Такий механізм розвитку аграрного сектора економіки доцільно розглядати як сукупність видів та способів дій суб'єкта регулювання, який ґрунтуються на базових принципах та реалізації функцій, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державної підтримки для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч. До базових функцій органів державної підтримки розвитку аграрного сектора необхідно віднести такі: визначення мети, завдань та моделі розвитку; формування «правил гри»; координування інтересів; стимулювання економічних процесів; моніторинг та аналіз розвитку; контроль.

Особливе значення має запровадження науково обґрунтованих, об'єктивних принципів державної підтримки розвитку аграрного сектора після вступу України до СОТ, як то: пріоритетність та аграрний протекціонізм; системність і комплексність; передбачуваність та прозорість; послідовність і справедливість; зрозумілість та ефективність; екологічна доцільність. Однак, крім вад ринкового механізму, існують і вади державного механізму розвитку аграрного сектора. Вони проявляються в тому, що державний механізм обмежує економічну свободу, спричиняє дефіцит товарів, породжує бюрократизм, волюнтаризм і корупцію, а також обумовлює неефективний та несправедливий розподіл ресурсів.

Світова організація торгівлі реалізує принцип справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції (як зовнішніх, так і внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агропродовольчого ринку, мають скорочуватися. Адже вважається, що вони впливають «викривлюючим чином» на ринок, тобто на обсяги виробництва та ціни.

Отже, країни, що приєднуються до організації, беруть на себе певні зобов'язання з чотирьох напрямів: щодо державної підтримки сільського господарства; доступу на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів; санітарних і фітосанітарних заходів; експортної конкуренції в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі.

Україна в ході переговорів відмовилася від застосування експортних субсидій для сільськогосподарської продукції, отже зміни у вітчизняному АПК відбуватимуться під впливом перших трьох чинників.

Як уже зазначалось, при вступі до СОТ, Україна прийняла європейські правила гри і взяла на себе зобов'язання обмежити обсяг державної підтримки. Але ж тут слід відмітити, що аграрна сфера через власну специфіку найбільше потребує державного захисту. Відповідно до правил СОТ, всі заходи державного впливу поділені на три групи: «зеленої», «синьої» та «жовтої скриньок».

До «зеленої скриньки» належать заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, а отже, не порушують принципів справедливої конкуренції. Державні витрати в межах «зеленої скриньки» можуть здійснюватись на підтримку наукових досліджень, підготовку і підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування; на фінансування ветеринарних і фітосанітарних заходів, контроль за безпекою продуктів харчування; вдосконалення інфраструктури; сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва тощо. Держава, що є членом

СОТ, має право фінансувати заходи «зеленої скриньки» в будь-якому обсязі залежно від можливостей свого бюджету [4].

Заходи «синьої скриньки» також не мають обмежень фінансування з бюджету, якщо такі виплати прив'язані до конкретних площ чи врожаїв, здійснюються на 85% або менше від базового рівня виробництва.

Щодо заходів «жовтої скриньки», то держава повинна взяти зобов'язання із скорочення бюджетного фінансування. В ході визначення умов вступу до СОТ розраховується показник сукупного виміру підтримки (СВП) як щорічна сума всіх видів державної підтримки.

Відповідно до класифікації СОТ щодо внутрішньої підтримки на різні «скриньки», найбільше бюджетних коштів спрямовується на програми, звільнені від зобов'язань по скороченню в Австралії (91 % від загальної суми) та у США (77%) (рис.1). В ЄС, Бразилії та Канаді частка «зелених» та інших звільнених програм знаходиться в межах 50-60 % від загальної підтримки, тоді як в Україні співвідношення зворотне. Майже 75 % від загальної підтримки – це «жовті» програми підтримки, і лише 25 % – «зелені», при цьому тільки 5% від фінансування «зелених» програм спрямовується на прямі платежі безпосередньо сільськогосподарським виробникам, а решта – на надання загальних послуг через державні відомства та служби.

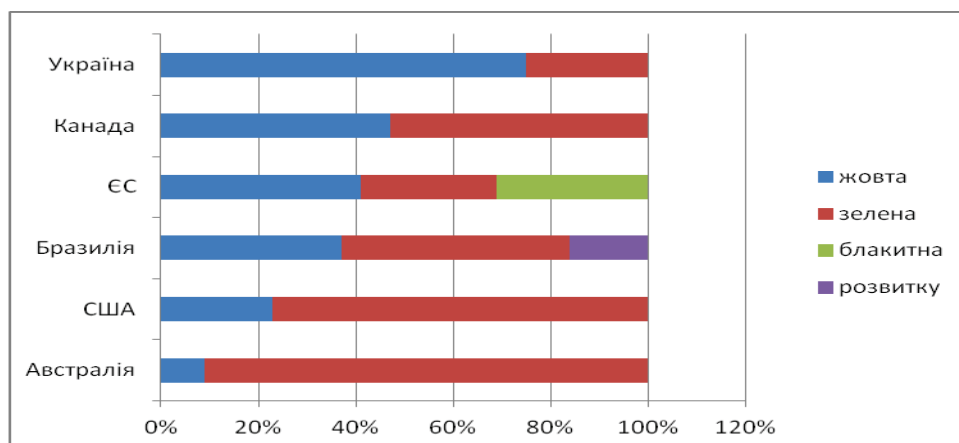

Рис. 1 - Розподіл коштів внутрішньої підтримки по «скриньках» СОТ у 2010-2011 роках (у % до загальної суми)

Джерело: звіт аналітично-дорадчої служби Блакитної стрічки, власні дослідження

Завдяки своїй позиції на переговорах, Україна не має зобов'язань перед СОТ із скорочення внутрішньої підтримки, що надається через «жовті» програми. Є лише зобов'язання не перевищувати домовлений річний сукупний вимір підтримки (СВП). Щорічний СВП, який акумулює в собі окремі «жовті» програми підтримки, не повинен перевищувати для України 3 млрд. 43 млн. грн.[5].

Додатково Україна може кожен рік витратити на жовті програми до 5% від річної вартості виробництва валової продукції сільського господарства та до 5% від річної вартості по кожному окремому продукту.

Таким чином, домовлений рівень державної підтримки сільського господарства, за умов певного реформування механізму надання такої підтримки, передбачає достатні можливості для захисту вітчизняного агропромислового комплексу в умовах членства у СОТ та відповідає сучасним потребам (рис.2) [1].

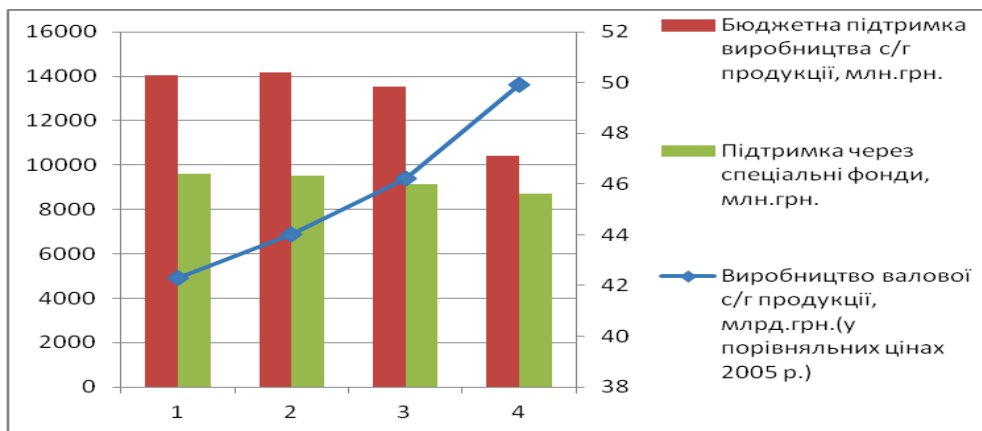

Рис.2 – Залежність між рівнем виробництва сільськогосподарської продукції та обсягами державної підтримки

За даними [3]

Як показує наведена діаграма, між обсягом виробництва сільськогосподарської продукції та обсягами державної підтримки існує зворотна залежність, що безперечно є позитивним для розвитку економіки країни.

Отже, участь у СОТ стратегічно вигідна Україні як державі із значним експортним потенціалом у сільському господарстві. Лібералізація режиму доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків стане чинником прискорення структурних реформ в аграрному секторі, що у кінцевому рахунку сприятиме зростанню конкурентоспроможності національних виробників.

Як свідчать дані Державного комітету статистики [1], за зазначений період приросту досягло виробництво продукції рослинництва, а тваринницька галузь зазнала значних збитків. На сьогодні українські сільськогосподарські виробники вирощують переважно зернові, олійні та технічні культури. В той самий час дуже мало сільськогосподарських підприємств в країні, що спеціалізуються на виробництві тваринницької продукції. Щоб вирішити цю проблему Міністерству аграрної політики та продовольства України слід розробити заходи, які б забезпечили розвиток тваринництва в Україні, таким чином щоб воно було конкурентоздатним не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

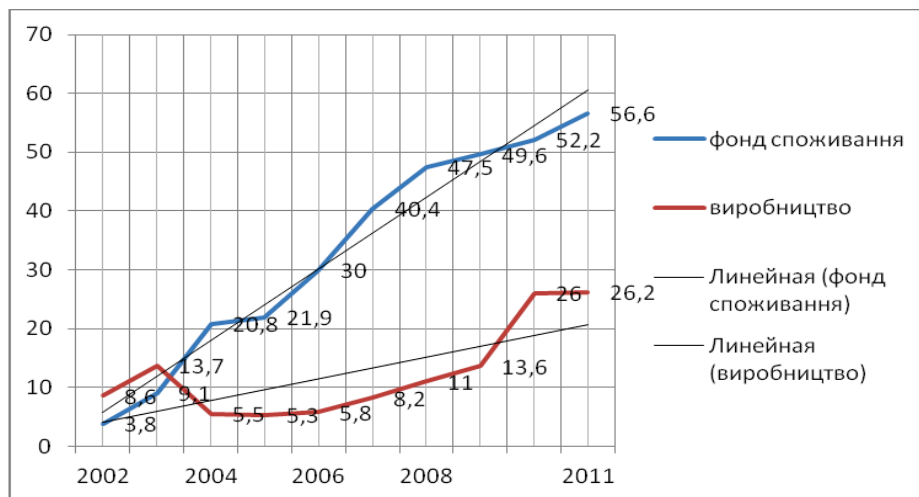

Рис. 3 - Темпи росту (%) фонду споживання та виробництва м'яса і м'ясних продуктів порівняно з 2001 роком (2001 р.=100%)

Джерело: Державний комітет статистики України

Отже, як свідчать наведені дані на діаграмі, виробництво тваринницької продукції росте набагато нижчими темпами, ніж споживання цієї продукції. Це

є абсолютно негативним для аграрної сфери фактом, бо для задоволення потреб населення в продовольстві, доводиться імпортувати її з країн, де за допомогою збалансованої політики державної підтримки тваринницької продукції виробляється в надлишку.

Ще один аспект, зумовлений членством у СОТ, особливо важливий для сільського господарства, пов'язаний з угодою про санітарні та фітосанітарні заходи. Так, наприклад, товаровиробники м'ясної та молочної продукції змушені були виконати вимоги СОТ щодо впорядкування торгівлі м'ясною та молочною продукцією на внутрішньому ринку України відповідно до міжнародних стандартів якості. Так, на виконання цієї норми, Верховна Рада прийняла Закон України «Про безпеку і якість харчових продуктів». Згідно із вимогами цього документу з 1 січня 2015 року забороняється реалізація необробленого молока і сиру домашнього виробництва, а також м'яса тварин подвірного забою на продовольчих ринках. Іншими словами, Україна зобов'язалася закрити доступ на продуктові ринки селянам з домашнім молочними продуктами і м'ясом. дана норма може призвести до згортання офіційної торгівлі молоком і молокопродуктами на ринках, переорієнтації торгівлі на подвірний режим. А ті, хто не зможе забезпечити реалізацію, вимушені будуть або продавати молоко за порівняно низькими цінами на переробку, або вирізувати поголів'я. На м'ясному ринку з'являться невеликі напівлегальні бійні, які будуть «пропуском» на ринок». Таким чином, селянина змусять йти зі своїм молоком на «чорний ринок» - у двори, на дороги, де якість продукції ніхто не перевірятиме, а умови зберігання і реалізації посунуться ще далі від тих, до яких ми прагнемо. Або вирізувати поголів'я, що, за відсутності промислового виробництва, призведе до дефіциту продукції і заміщення імпортом, який, як уже добре відомо, майже завжди низькоякісний [6].

Слід зазначити, що Україна вступила до СОТ на більш жорстких умовах, ніж більшість країн, що розвиваються.

Аналіз переваг і ризиків для сільського господарства від участі у СОТ дозволяє визначити напрями державної політики, здатні знизити ризики,

нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів:

- сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків збуту для українських експортерів;
- стимулювання внутрішнього попиту на продовольство;
- підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості та безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості. Після набуття членства у СОТ, Україні, враховуючи експортну орієнтацію сільського господарства, давно слід було би розпочати заміну національної системи стандартів, що застаріла і не задовольняє потреби зовнішньої торгівлі;
- сприяння зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішніх і зовнішніх ринках шляхом проведення реструктуризації збиткових сільськогосподарських підприємств, ефективного державного регулювання аграрних ринків, використання ефективних механізмів підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- для того, щоб уникнути негативних впливів на особисті селянські господарства, необхідно підтримувати на державному рівні розвиток обслуговуючої та збутової кооперації дрібних товаровиробників, формування для них ринкової інфраструктури;
- сприяння розвитку сільської місцевості, активне використання переваг «зеленої скриньки» СОТ.

З огляду на проблеми, накопичені в аграрному секторі, більшість із цих заходів потребує нагального впровадження. Це сприятиме прискоренню й ефективнішій реалізації цих напрямів аграрної політики, що, у свою чергу, працюватиме на підготовку аграрного сектора України до реалізації євроінтеграційних намірів.

Зважаючи на наведені аргументи можна з впевненістю сказати, що при вступі до СОТ Україна отримала набагато більше позитивних наслідків ніж негативних. Але ці негативні наслідки можуть призвести до занепаду

вітчизняного виробництва, чого не можна допустити. Тому необхідно, щоб держава проаналізувала наслідки по кожному сектору економіки окремо і прийняла усі можливі міри для захисту національних виробників[3].

Більшість проблем, з якими зіткнулася Україна після вступу до СОТ, існували і раніше та були обумовлені невідповідністю внутрішніх і глобальних тенденцій економічного розвитку, відсутністю сучасної високотехнологічної інфраструктури, ринкових інвестицій, неготовністю національного господарства до інтегрування у світову економіку [7].

Але після вступу України до СОТ ці ризики виявилися більш рельєфними та суттєвими. До них слід віднести:

- подальшу орієнтацію економіки країни на експортну модель розвитку;
- погіршення структури експорту завдяки збільшенню її сировинної складової та збільшення на внутрішньому ринку низькоякісної імпортованої продукції;
- подальше загострення проблеми обмеженості виробничо-соціальної інфраструктури в аграрній сфері;
- неготовність державних інститутів до послідовного жорсткого захисту інтересів вітчизняних експортерів на міжнародному рівні [8].

Висновки. Таким чином, навіть побіжний аналіз переваг і ризиків для сільського господарства від участі України в СОТ дає змогу сформулювати напрями державної політики, здатні знизити ризики, нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів. Йдеться, зокрема, про сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків збуту; стимулювання внутрішнього попиту на продовольство; підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості і безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості.

Отже, державна підтримка аграрного сектора покликана забезпечити баланс інтересів виробників, споживачів та держави – достатній рівень рентабельності для розширеного виробництва, забезпечення продовольчої

безпеки та економічне зростання. Зосередження бюджетних ресурсів на виробництві стратегічних сільськогосподарських продуктів забезпечить Україні завоювання стабільної частки у світовій торгівлі, а отже постійні валютні та податкові надходження для сталого соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Веб-сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Зовнішня торгівля України товарами за 2011 рік [Текст]: / Експрес-випуск [12.03.2012 р. № 122.] - Вісник державного комітету статистики України. – 2012. – 322 с.
3. Ключко В.М. Значення вступу України до СОТ для агропромислового комплексу // Ключко В.М., Мерчанський В.В./ Економічний простір. –2009. - №22. – С.13-21
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, <http://me.kmu.gov.ua/>.
5. Осташко Т.О. Переваги і ризики від вступу України до СОТ для сільського господарства та сільського населення України: аналітичні оцінки // Ефективне тваринництво. – 2007. – № 1. – С. 8-12.
6. Селяни можуть продавати домашнє м'ясо та молоко на ринках до 2015 року [Електронний ресурс] // УНІАН. - 22 жовтня 2009 року. - Режим до-ступу до статті: <http://consumers.unian.net/ukr/detail/2099>.
7. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ [Текст]: міжнародний документ [підписаний 24.06.2010]. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_456.
8. Шевцов О.В. Перспективи та негативні наслідки вступу України до СОТ // Вісник Київського інституту бізнесу та технології. – 2008. – №1. – С. 80-85.

Аннотація. В статье проанализированы возможные направления государственной поддержки производства продукции животноводства в условиях членства Украины в СТО, рассмотрены условия, положительные и отрицательные стороны этого процесса, сделан анализ преимуществ и рисков для агробизнеса.

Ключевые слова: государственная поддержка, продукция животноводства, СТО, конкурентоспособность.

Summary. The article analyzes the possible directions of state support for livestock production in Ukraine's membership in the WTO, consider the conditions, the positive and negative aspects of the process, made an analysis of the benefits and risks for agribusiness.

Keywords: state support, livestock, WTO, competitiveness.

УДК 339.13.017:66.013.22

Недбалюк О.О.,
асистент

Вінницький національний аграрний університет

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто окремі аспекти розвитку ринку молока та молочної продукції Вінницької області, а також питання, що пов'язані з необхідністю створення молочарських кооперативів.

Ключові слова: інтеграція, кооперація, обслуговуючий кооператив, ринок молока та молочної продукції.

Постановка проблеми. Виробництво молока — найслабша ланка у тваринницькій галузі як країни, так і Вінницької області зокрема. До того ж її позиції слабшають із року в рік. Скорочення поголів'я корів, яке триває вже понад десять років, набуло останнім часом загрозливих масштабів. Ситуацію погіршують диспропорції, що склалися, коли сучасні молочні комплекси, які застосовують передові технології та поставляють переробникам високоякісне молоко, займають зовсім не головні — за обсягами виробництва — позиції. Найбільша частка молока (близько 80%) виробляється в особистих господарствах населення. Також через посилення вимог до якості молока дрібні товаровиробники не витримують конкуренції та ліквідовуються, пускаючи худобу під ніж.

Отже, структура сільськогосподарського виробництва у приватному секторі у тому вигляді, в якому вона є зараз, не може надалі ефективно